

Сергій ПІДШИБЯКІН

ад'юнкт кафедри гуманітарних наук

Інституту морально-психологічного забезпечення

Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9163-9886>

e-mail: pidshibyakin1989@ukr.net

ІЛОВАЙСЬКА ТРАГЕДІЯ 2014 РОКУ В ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Проаналізовано сприйняття Іловайської трагедії 2014 р. у дискурсі української громадської думки. Стверджено, що ця трагедія («Іловайський котел») була оточенням угруповання українських військ чисельністю близько 1 200 бійців регулярними частинами збройних сил Російської Федерації (ЗС РФ) і бойовиками російських терористичних формувань біля м. Іловайська Донецької обл., під час виходу з якого через гуманітарний коридор українські військові потрапили під розстріл із боку російської сторони. Зазначено, що провладні кола вбачали серед причин виникнення такої трагічної ситуації як віроломство керівництва РФ, яке попередньо домовившись із Києвом про те, що випустить з оточення українських бійців, у результаті здійснили розстріли, так і зраду частини українських військовослужбовців, котрі дезертирували з оборонних позицій, створивши противнику сприятливі умови для формування оточення.

Натомість, вказано, що в медіа і серед експертів почасти лунали й думки зі сторони самих учасників тих подій, які звинувачували якраз українське державне та військове керівництво в інертності, пасивності, ігноруванні повідомлень з їхньої сторони щодо необхідності підкріплення, хоч деякі військові аналітики й визнавали, що українське військове командування зробило все можливе в тодішніх обставинах. Констатовано, що частина експертів також поряд із російським втручанням як першопричиною Іловайських подій вбачали певну вигоду і зі сторони частини українського політикуму, адже чинник постійної загрози можна було використати і в агітаційній риторичі напередодні позачергових парламентських виборів у жовтні 2014 р.

Зрештою, зазначено, що, кримінальна справа в контексті Іловайської трагедії, яка триває й досі, вже одержала оцінки й Генеральної прокуратури України (ГПУ), згідно із якими загибель українських військовослужбовців і втрата озброєння та військової техніки в районі м. Іловайська перебувала в безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з діями ЗС РФ, які 23–24 серпня 2014 р. здійснили віроломне вторгнення на територію Донецької обл. та вбивство українських воїнів. Зроблено висновок, що Іловайська трагедія мала не лише важкі військові, а й такі ж політичні наслідки для країни, зокрема через прийняття Мінських домовленостей під тиском трагедії, яке

виявилось зокрема в «перемир'ї», котре втім не було повноцінним, оскільки неодноразово порушувалося противником.

Ключові слова: Іловайська трагедія, українська громадська думка, політикум, мас-медіа, експертне середовище, Україна, Росія.

Сучасна російська агресія проти України, втілена в анексії українського Криму навесні 2014 р. і подальшій окупації частини українського Донбасу, ставить перед вітчизняними дослідниками завдання із дослідження передумов, витоків, перебігу та надання можливих сценаріїв подальшого розвитку російсько-української війни. Важливе місце в цьому контексті належить розгляду дискусій, які виникали всередині українських політикуму, мас-медіа та експертного кластеру довкола Іловайської трагедії, яка трапилася наприкінці серпня 2014 р.

Історіографія тематики дослідження лише перебуває на стадії становлення. Події в Іловайську на тлі сучасної російсько-української війни розглядали Павло Гай-Нижник¹, Віктор Брехуненко, Віталій та Михайло Ковальчуки, Валентин Корнієнко², Микола Лазарович³, Роман Зіненко⁴, Євген Магда⁵, Дмитро Тимчук, Юрій Карін, Костянтин Машовець, Віктор Гусаров⁶, Григорій Перепелиця⁷, Євген Положій⁸. Однак комплексного дослідження сприйняття цих подій в українському суспільстві досі немає.

Мета статті – на основі аналізу поглядів політичного, медійного та експертного середовищ в Україні відтворити дискурс української громадської думки щодо Іловайської трагедії.

Липень – перша половина серпня 2014 р. на фронті сучасної російсько-української війни відзначалися успішними наступальними діями українських військових. Це спричинило занепокоєння Кремля, а відтак, починаючи зі середини серпня 2014 р. для підтримки проросійських терористичних формувань т. зв. ДНР (Донецької Народної Республіки) та ЛНР (Луганської Народної Республіки) на Донбасі, які відступали під натиском українців, Росія масово ввела в Україну свої регулярні війська.

Чи не найдраматичнішою сторінкою цього періоду кампанії стала Іловайська трагедія, або ж Іловайський котел, (23–30 серпня 2014 р.) – оточення угруповання українських військ чисельністю близько 1 200 бійців регулярними частинами ЗС РФ і бойовиками російських терористичних формувань біля м. Іловайська Донецької

¹ Гай-Нижник П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ: «МП Леся», 2017. 332 с.

² Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України ХІІ–ХХІ ст. / за заг. ред. В. Брехуненка. Київ, 2016. 248 с.

³ Лазарович М. Російсько-українська війна (2014–2017 роки): короткий нарис. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 240 с.

⁴ Зіненко Р. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Харків: Фоліо, 2019. Ч. 1. 446 с.; Ч. 2. 512 с.

⁵ Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. Київ: Каламар, 2017. 268 с.

⁶ Тимчук Д., Карін Ю., Машовець К., Гусаров В. Вторжение в Украину. Хроника российской агрессии. Київ: Брайт Стар Паблішинг, 2016. 240 с.

⁷ Перепелиця Г. Україна – Росія: війна в умовах співіснування: монографія. Київ: Стилос, 2015. 879 с.

⁸ Положій Є. Іловайськ. Розповіді про справжніх людей. Харків: Фоліо, 2015. 378 с.

обл. Окрім головної причини – прямого вторгнення регулярних російських військ, що перевершували українські чисельно, котел також був зумовлений нечисленністю українських підрозділів для забезпечення протяжної лінії фронту, їхнім виснаженням і деморалізацією внаслідок артилерійських обстрілів із території РФ, на які було заборонено відповідати, помилками українського командування й тим, що воно втратило керування військом, яке за таких умов втрачало боєздатність.

Як наслідок, 27 серпня 2014 р. сили т. зв. ДНР, суттєво підкріплені регулярними російськими військами, повідомили, що повністю взяли Іловайськ під свій контроль⁹, але, як зазначено в «КиївПост» і «Бі-Бі-Сі», бойові дії продовжувалися й українська армія надалі намагалася утримати Іловайськ під контролем¹⁰.

Тим часом 27 серпня комбат «Донбасу» Семен Семенченко заявив, що Іловайськ може перетворитися «на братську могилу», якщо найближчим часом зі сторони Міністерства оборони України або керівництва АТО не буде дано команди «пробиватися до своїх», поки ще «слабкі заслони на трасі Кутейникове–Старобешеве», а не сформувалася ворожою стороною «друга лінія блокади». С. Семенченко вбачав у такій бездіяльності військового керівництва в ситуації, коли під Іловайськом «5-й день в оточенні перебувають підрозділи батальйонів “Донбас”, “Дніпро”, “Світязь”, “Херсон” і “Доброволець”, а їхнє командування протягом всього цього часу не отримало жодної відповіді на свої звернення зі сторони керівництва АТО з вимогою створити коридор для вивезення тяжкопоранених», спробу «обману та саботажу» щодо учасників добровольчого руху зі сторони як керівництва держави, так і військової верхівки. Відтак, комбат закликав пікетувати Генеральний штаб Збройних сил України (ЗСУ)¹¹. Наступного ж дня, 28 серпня, С. Семенченко повідомив, що одержав дзвінок від командира однієї з груп, яка проривалася з міста, та сповістив, що їх атакували під час руху 7 російських танків і 2 батальйони піхоти, але українській стороні вдалося відбитися та навіть взяти 12 полонених¹².

Тим часом, Віктор Муженко, тодішній командувач АТО, згадував, що до 28 серпня 2014 р. із російською стороною було обговорено маршрут виходу українських військ по «зеленому коридору» двома колонами. Проте проти ночі на 29 серпня російська сторона передала В. Муженкові умову виходити без техніки. Як відзначав очільник АТО, така позиція РФ була для України неприйнятною, «і було сплановано йти на прорив, який мав розпочатися о 3-й годині ночі 29-го

⁹ Ополченцы полностью взяли под контроль город Иловайск. *Infox.ru*. 2014. 27 августа. URL: <https://www.infox.ru/news/220/135339-opolcency-polnostu-vzali-pod-kontrol-gorod-ilovajsk> (дата звернення: 25.07.2020).

¹⁰ Ukraine conflict: Fierce battle for town of Ilovaisk. *BBC-news*. 2014. 20 August. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-28866283> (дата звернення: 25.07.2020); Ukrainian military are trying to keep Ilovaisk under control. *Kyiv Post*. 2014. August 27. URL: <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/ukrainian-military-are-trying-to-keep-ilovaisk-under-control-362205.html> (дата звернення: 25.07.2020).

¹¹ Іловайськ може перетворитися на братську могилу – комбат «Донбасу» закликав пікетувати Генштаб. *Unian*. 2014. 27 серпня. URL: <https://www.unian.ua/politics/955877-ilovaysk-moje-peretvoritisa-na-bratsku-mogilu-kombat-donbasu-zaklikav-piketuvati-genshtab.html> (дата звернення: 25.07.2020).

¹² Сили АТО відбили атаку російських танків під Іловайськом і взяли 12 полонених. *Zaxid.net*. 2014. 29 серпня. URL: https://zaxid.net/sili_ato_vidbili_ataku_rosijskih_tankiv_pid_ilovayskom_i_vzyali_12_polonениh_n1320533 (дата звернення: 25.07.2020).

серпня. Він не розпочався. Тому що на більш низькому рівні було прийнято рішення виходити під гарантії російської сторони»¹³.

Близько 1-ї ночі 29 серпня на сайті Кремля з'явилося звернення російського президента Владіміра Путіна (Владимир Путин) із закликом до «сил ополчення» відкрити гуманітарний коридор для українських військових, які опинилися в оточенні¹⁴. Відтак, 29 серпня зранку почали формуватися дві колони для виходу з Іловайська: північна – з кодовою назвою «Булава» і південна – «Вітер», які о 8:15 ранку почали рух за попередньо домовленими маршрутами¹⁵.

Північна колона «Булава» під командуванням Руслана Хомчака складалася з підрозділів 17-ї ОТБр (окремої танкової бригади), окремих підрозділів 93-ї ОМБр (окремої механізованої бригади), «Дніпра-1», «Світязя», «Миротворця», «Херсону», «Івано-Франківська», 3-ї БТГр (батальйонної тактичної групи) 51-ї ОМБр і «Кривбасу» – усього 850 військовослужбовців ЗСУ та 222 бійців добровольчих батальйонів МВС (Міністерства внутрішніх справ). У колоні було 3 танки Т-64БВ 17-ї ОТБр, 1 танк Т-64БВ 51-ї ОМБр та декілька БМП (бойових машин піхоти) цих бригад. Колона рухалася маршрутом Многопілля – Агрономічне – Новодвірське – Михайлівка – Андріївка – Горбатенко – Чумаки – Новокатеринівка. Російські війська попри надані перед цим гарантії, відкрили по ній вогонь, коли голова колони наблизилася до Чумаків.

Тим часом південна колона «Вітер» під командуванням Олексія Грачова складалася з БТГр 93-ї ОМБр (293 осіб), групи 3-го полку спецпризначення (30 осіб), підрозділів 39-го БТРО (батальйону територіальної оборони) і «Кривбасу» (всього 50–60 осіб), групи Гордійчука зі Савур-Могили (14 осіб), «Донбасу» та 50–60 бійців з інших підрозділів МВС та ЗСУ – всього 650 осіб. У колоні було 2 танки: трофейний російський Т-72Б3, який виводив Євген Сидоренко, та Т-64БВ зі складу 93-ї ОМБр. Колона рухалася маршрутом Многопілля – Червоносільське – Осиково – Победа – Новокатеринівка. Голова колони з трофейним танком Т-72Б3 Є. Сидоренка і більшістю бронетехніки встигла минути Червоносільське, коли російські війська відкрили вогонь. Першим підбили Т-64БВ 93-ї ОМБр – практично увесь автомобільний транспорт із другої половини колони виявився відрізаним і не минув Червоносільського. Внаслідок цих злочинних дій Росії, згідно з офіційними даними, 366 українських бійців загинули, 158 – зникло безвісти, 429 – отримали поранення, 128 – потрапили в полон. Також росіяни розстріляли 3-х своїх військовослужбовців, що перебували у складі української колони як полонені й за домовленістю мали бути при виході з оточення передані російській стороні. Ті ж бійці, які не здалися

¹³ Коваленко О. Віктор Муженко: Росіяни в Іловайську розстріляли і своїх військових разом з нашими. *Українська правда*. 2015. 21 серпня. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/ilov/index3.html> (дата звернення: 25.07.2020).

¹⁴ Путін закликав бойовиків випустити сили АТО з оточення. *Українська правда*. 2014. 29 серпня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/08/29/7036122/> (дата звернення: 25.07.2020).

¹⁵ «Росіяни просили почекати 15 хвилин. Генерал наказав нам стріляти і йти на прорив». *Ліній берег*. 2014. 12 вересня. URL: https://lb.ua/society/2014/09/12/279018_general_prikazal_atakovat.html (дата звернення: 25.07.2020).

в полон, 30 серпня зі зброєю і прапорами вийшли через спеціальний коридор до місця дислокації основних сил АТО¹⁶.

Трагічні події в Іловайську спричинили дискусії як серед українських політиків, так і журналістів та експертів. Президент України Петро Порошенко на екстреному засіданні Ради національної безпеки та оборони (РНБО) ще 28 серпня 2014 р., до розстрілу українських військових, заявив, що тяжка ситуація українських армійців в Іловайську багато в чому спричинена «зрадою керівництва двох бригад, які самовільно залишили лінію оборони і поставили в надзвичайно складне становище своїх товаришів»¹⁷. 1 вересня 2014 р. український очільник зазначив, що ситуація в зоні АТО продемонструвала, що «проти України почалася пряма неприхована агресія з боку сусідньої держави, це докорінно міняє обстановку в зоні бойових дій, ставить нові, на порядок складніші питання перед українськими силовими структурами», а відтак – і відповідні кадрові рішення¹⁸. Водночас на зустрічі президента України П. Порошенка з лідерами фракцій Верховної Ради було ухвалено рішення, поки не вводити у країні воєнний стан, що розкритикували представники парламентських фракцій всеукраїнського об'єднання «Свобода» та «Батьківщини», які вбачали в подіях навколо Іловайська переконливий аргумент для проголошення такого стану, аби не дозволити ситуації надалі виходити з-під контролю¹⁹. Водночас 8 вересня 2014 р. п'ятий президент України пообіцяв, що буде проведено розслідування факту оточення та загибелі військових під Іловайськом, а винних покарають: «Призначено військово-тактичну експертизу, що дасть відповідь стосовно правомірності ухвалених рішень командним складом сил АТО і ступеню їхньої відповідальності. Винні не unikнуть покарання»²⁰.

Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк 1 вересня 2014 р. відбув із візитом до Дніпропетровська (тепер – Дніпро), де перебували сотні поранених солдатів, які вийшли з оточення, аби надати їм відповідну підтримку, вручити державні нагороди героям, які вирвалися з оточення під Іловайськом²¹ та одержати інформацію щодо

¹⁶ Роковини Іловайського котла: хронологія та розслідування трагедії. *Яворівська районна державна адміністрація*. 2018. 27 серпня. URL: <http://javoriv-rda.gov.ua/istorychni-podiji/rokovyny-ilovajskoho-kotla-hronolohiya-ta-rozsliduvannya-trahediji/> (дата звернення: 23.08.2020); Як виглядало пекло. «Іловайський котел» у спогадах бійців. *Новинарня*. 2016. 29 серпня. URL: <https://novynarnia.com/2016/08/29/yak-viglyadalo-peklo-ilovayskiy-kotel-u-spogadah-biytsiv/> (дата звернення: 23.08.2020).

¹⁷ Іловайськ здали зрадники у двох бригадах, – Порошенко. *Волинські новини*. 2014. 28 серпня. URL: <https://www.volynnews.com/news/society/ilovaysk-zdaly-zradnyky-u-dvokh-bryhadakh-poroshenko/> (дата звернення: 23.08.2020).

¹⁸ Порошенко обіцяє кадрові рішення через події в зоні АТО. *Українська правда*. 2014. 1 вересня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/1/7036367/> (дата звернення: 23.08.2020).

¹⁹ Порошенко вирішив поки не вводити воєнний стан. *Українська правда*. 2014. 1 вересня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/1/7036463/> (дата звернення: 23.08.2020).

²⁰ Роковини Іловайська: як нардепи та чиновники виконували обіцянки щодо розслідування причин трагедії. *Слово і діло*. 2019. 29 серпня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/08/29/statija/polityka/rokovyny-ilovajska-yak-nardepy-ta-chynovnyky-vykonuvaly-obicyanky-shhodo-rozsliduvannya-prychyn-trahediyi> (дата звернення: 23.08.2020).

²¹ Яценюк і Аваков нагородили героїв, котрі вирвалися з оточення під Іловайськом. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VkvYyQnXs8> (дата звернення: 23.08.2020).

трагедії²². Згодом, 7 вересня 2014 р., в ефірі телеканалу «1+1» він наголосив на необхідності якнайшвидшого надання ГПУ висновків щодо винних у жертвах під Іловайськом, адже «це – людські життя, жертви, яких могло не бути. Є конкретні персоналії, які віддавали військові накази, які повинні нести відповідальність за наші втрати»²³.

Голова Верховної Ради України (ВРУ) Олександр Турчинов 1 вересня 2014 р. звернувся до українського президента з пропозицією оголосити у країні жалобу у зв'язку із загибеллю українських військовослужбовців під Іловайськом²⁴. Хвилиною мовчання з ініціативи спікера ВРУ вшанували пам'ять загиблих і народні депутати України під час відкриття п'ятої сесії сьомого скликання²⁵. Цікаво, що у виникненні Іловайського котла спікер насамперед звинувачував вище військове керівництво України, наголосивши, що під час відповідних подій частина військових підрозділів, котрі тримали оборону на чолі зі своїм керівництвом, втекла, причому хаотично та неорганізовано, що спричинило оточення угруповання, яке героїчно билось в Іловайську. О. Турчинов зазначав, що ще напередодні трагедії відбулася нарада «на найвищому рівні», під час якої він застерігав присутніх, що якщо українська сторона не утримає оборону в районі Савур-Могили й Амвросіївки, то дуже швидко українське військо опиниться в оточення під Іловайськом, але тоді військове командування жодних висновків не зробило. Тому тим паче було необхідно покарати всіх винних у виникненні Іловайського котла, аби уникнути подібних ситуацій у майбутньому²⁶.

Іловайські події знайшли відгук і серед народних депутатів України. Наприклад, Володимир Литвин зазначав, що Іловайська трагедія наочно показала, що Україна перебуває у смертельній небезпеці, а тому закликав якомога швидше провести закрите засідання ВРУ та заслухати на ньому керівників АТО, представників Генштабу ЗСУ, представників уряду, аби зрозуміти, які рішення в такій складній ситуації потрібно приймати українському парламенту²⁷.

Сергій Соболев із фракції «Батьківщина» був упевнений, що з катастрофою в Іловайську стало зрозуміло, що в історії України «почався новий відлік часу – пряме вторгнення російських військ на територію України, яке навіть вже

²² Яценюк має намір відвідати Дніпропетровськ для спілкування з силами АТО, що вийшли з оточення в Іловайську. *Interfax-Україна*. 2014. 1 вересня. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/220987.html> (дата звернення: 23.08.2020).

²³ Прем'єр-міністр чекає на висновки Генпрокурора щодо жертв під Іловайськом. *UNN*. 2014. 7 вересня. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1383047-premyer-ministr-chekaye-na-visnovki-genprokurora-schodo-zhertv-pid-ilovayskom> (дата звернення: 28.08.2020).

²⁴ Турчинов просить Порошенка оголосити жалобу за бійцями під Іловайськом. *Interfax-Україна*. 2014. 1 вересня. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/220998.html> (дата звернення: 28.08.2020).

²⁵ Виступ Турчинова О. В. *Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 2 вересня 2014*. URL: <https://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> (дата звернення: 28.08.2020).

²⁶ Якщо винні не будуть покарані, ми приречені на новий Іловайськ – Турчинов. *Сьогодні*. 2014. 2 жовтня. URL: <https://www.segodnya.ua/ua/regions/donetsk/esli-vinovnye-ne-budut-nakazany-obyrecheny-na-novyy-ilovaysk-turchinov-557357.html> (дата звернення: 28.08.2020).

²⁷ Виступ Турчинова О. В. *Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 2 вересня 2014*. URL: <https://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> (дата звернення: 28.08.2020).

не приховується російським керівництвом, це фактично розпочата відкрита бойова операція регулярних збройних підрозділів Російської Федерації проти суверенної держави Україна», адекватною реакцією на яку було б лише введення воєнного стану, з яким чомусь зволікав президент України²⁸. Такої ж думки дотримувався лідер «Свободи» Олег Тягнибок. На його переконання, якби українська влада раніше ввела на Донбасі воєнний стан, то Лловайського котла вдалося б уникнути²⁹.

Представник депутатської групи «Економічний розвиток» Анатолій Кінах вбачав у серпневих подіях у зоні АТО безпрецедентні як зовнішні, так і внутрішні загрози та виклики для Української держави, коли стало зрозуміло, що йшлося не тільки про російську агресію проти України, а й про гібридну війну з інформаційною та кібер-складовою: українська територія стала майданчиком глобальних геополітичних інтересів³⁰.

Ірина Геращенко із фракції «Удар» закликала всіх нардепів у ситуації, коли «Україна прийняла на себе страшний і перший удар, оголошений Кремлем», прийняти надзвичайно важливі рішення, які сприятимуть посиленню української армії та закладуть основу для соціального захисту захисників України, тим паче, що в Лловайську, як і в Луганському аеропорті (де, починаючи від 7 квітня 2014 р., тримали оборону бійці 80-ї львівської десантно-штурмової бригади, гаряча фаза оборони почалася 8 червня 2014 р., однак із вторгненням регулярних російських військ і початку сепаратистами контрнаступу 23 серпня через тривалі обстріли російськими бойовиками інфраструктура Луганського аеропорту була повністю знищена, українські військові залишилися ізольованими від світу без підкріплення, води, їжі, боєприпасів. У таких умовах 31 серпня дано останній бій оборони аеропорту, а 1 вересня військові одержали наказ і вийшли з його руїн. Загалом оборона Луганського аеропорту тривала 146 днів та ввійшла в новітню військову історію України як приклад мужності та стійкості українських воїнів. Бої за летовище забрали життя 29 оборонців, ще 49 військових загинули у збитому 14 червня 2014 р. бойовиками літаку³¹. У цей час постраждало чимало українських бійців³².

Втім у таборі «регіоналів» часто думки були іншими, навіть дещо одіозними. Наприклад, Олена Бондаренко розглядала події в Лловайську в контексті «злочинних дій київської влади», яка, «діливши людей на українців та “неукраїнців”

²⁸ Виступ Соболева С. В. *Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 2 вересня 2014*. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> (дата звернення: 28.08.2020).

²⁹ Виступ Тягнибока О. Я. *Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 2 вересня 2014*. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> (дата звернення: 28.08.2020).

³⁰ Виступ Кінаха А. К. *Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 2 вересня 2014*. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> (дата звернення: 28.08.2020).

³¹ Цього дня у 2014 році розпочалася гаряча фаза оборони Луганського аеропорту. *Укрінформ*. 2019. 8 червня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2717279-cogo-dna-u-2014-roci-rozposalasa-garaca-faza-oboroni-luganskogo-aeroportu.html> (дата звернення: 28.08.2020).

³² Виступ Геращенко І. В. *Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 2 вересня 2014*. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> (дата звернення: 28.08.2020).

відправляла армію бомбардувати мирні міста, яка вбивала тисячі невинних мирних мешканців на Донбасі»³³.

У медіа погляди також варіювалися. Наприклад, для дописувачів газети «Шлях перемоги» вторгнення регулярної російської армії на українські терени, як і Іловайська трагедія як один із його виявів, продемонструвало, наскільки ілюзорними були уявлення української влади та європейських партнерів про можливість досягти порозуміння з Кремлем, який розпочав не лише війну проти суверенної України, а й проти Європи та європейських цінностей загалом, що велася інформаційними, економічними, політичними та мілітарними засобами. У цьому контексті колектив авторів видання виступив із закликом до «мобілізації всіх сил української нації для визволення загарбаних територій та вигнання окупантів з української землі», а до міжнародних організацій і країн вільного світу – із проханням запровадити адекватні санкції проти держави-агресора та вилучити її з міжнародних організацій³⁴. Водночас у газеті критикували й нефаховість українського військового командування, яке протягом цілого тижня не могло надати підкріплення українським військовим під Іловайськом, що в результаті закінчилося найбільшою на той момент поразкою української армії, за якої реальні втрати були засекречені Міністерством оборони України³⁵.

Подібні погляди представлено й на сторінках «Нації і держави», де відзначали, що хоч катастрофа під Іловайськом стала для українців національною трагедією, військове командування свідомо занижувало цифри кількості загинлих українських бійців, а у країні навіть не було оголошено всеукраїнського трауру – лише в окремих областях, куди прибували домовини з тілами, відбувалися жалобні заходи. Кореспонденти цього видання також звинувачували в некомпетентності українське військове командування («паркетних генералів») у тому, що ті наївно повірили в російські наміри відпустити через «гуманітарний коридор» з оточення українських військових, що в результаті перетворилось у похід через «коридор смерті», контрольований відбірними російськими військами, які у відповідний момент здійснили по українських арміяцях обстріли з мінометів, «градів» і танків³⁶.

Метаморфози українського військового командування в контексті Іловайська описували й на сторінках газети «День» на прикладі батальйону спецпризначення МВС «Херсон». Його склад мав нести службу на блокпостах у Маріуполі, однак із невідомих причин був відправлений в гарячу точку – Іловайськ. Після потрапляння в оточення хлопці протягом кількох днів тримали оборону, однак були змушені періодично ховатися від ворожих обстрілів із мінометів та «Градів». Коли ж, здавалося б, військове командування змогло домовитися про вихід українських силовиків, серед них із батальйону «Херсон», із «російського кільця», по них російські військові почали вести прицільний вогонь. Як наслідок, із 50 представників

³³ Виступ Бондаренко О. А. *Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 2 вересня 2014*. URL: <https://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> (дата звернення: 28.08.2020).

³⁴ Вигнати окупанта! *Шлях перемоги*. (Київ). 2014. 3 вересня. № 36. С. 1.

³⁵ Хвещук Ю. Про баранів, шакалів та свинопасів. *Шлях перемоги*. 2014. 3 вересня. № 36. С. 1–2.

³⁶ Дмитренко О. «Нас тут триста, як скло, товариства лягло». *Нація і держава*. (Київ). 2014. 4 вересня. № 36. С. 1.

батальйону 3 загинуло, 6 потрапило з пораненнями до лікарні, ще щодо 3-х бійців на початок вересня 2014 р. інформації не було³⁷.

Юрій Бутусов у «Дзеркалі тижня» писав про водночас «і подвиг і трагедію Гловайська». На його думку, під час цих подій українські воїни, які хоч і потрапили в котел, по суті, зупинили російський наступ, продемонструвавши героїзм та самопожертву, і навели для Заходу беззаперечні докази російського вторгнення на українські терени. Водночас як вступ регулярної російської армії на територію України, так і битва за Гловайськ, зокрема діяльність в її контексті українського вищого військового командування (командування АТО та сектора «Д», Міністерства оборони України), потребували якнайретельнішого розслідування, аби, поперше, винні понесли справедливе покарання, а по-друге, щоби зробити висновки зі своїх прорахунків задля організації ефективнішого протистояння подальшому просуванню російської агресії³⁸.

На сторінках «Фактів» відзначали, що після того, як під Гловайськом колонами українських військових потрапили під розстріли російської сторони, по суті, сформувався три котли оточення у районі Новокатеринівки, Старобешевого та Червонопільського. Відзначали, що ситуацію взяв під особистий контроль президент П. Порошенко. Хоча тут же зазначали, що попри його ж обіцянки, що ще 28 серпня АТО мала б отримати підкріплення для деблокування Гловайська, цього повноцінно так і не відбулося³⁹.

Журналісти «Комсомольської правди в Україні» спілкувалися із бійцями спецбатальйону «Миротворець» міліції Київської обл., які, намагаючись оборонити Гловайськ, просиділи в оточенні ворога п'ять днів під обстрілами «Градів», згодом, вибираючись із котла, опинилися в колоні, яка мала пройти гуманітарним коридором і в цей час разом з іншими батальйонами була розстріляна росіянами. Кореспонденти акцентували увагу на тому, що бійці наголошували на ймовірній зраді зі сторони їхнього керівництва, яке, по суті, відправило їх в Гловайськ із «голими руками»: «... бої були “рівними”»: у нас автомати, гранатомети, у них – “Гради” і міномети ... у нас із “важкої” техніки – “Ікаруси”, у них – танки і БТРи ... Нам ніби не належить мати техніку, а помирати тисячами, значить, належить». Наголошували в газеті й на можливій корупційній складовій керівництва батальйону: за інформацією членів цього тактичного підрозділу, для їхніх потреб начебто офіційно було закуплено 39 броньованих автомобілів та 4 БТРи (бронетранспортери), але в зоні АТО цієї техніки вони так і не бачили⁴⁰.

В іншій статті «Комсомолки» також зазначалося, що на час оборони Гловайська українські силовики ще були готові воювати із т. зв. «ополченцями» т. зв. ДНР та ЛНР, і навіть робили це досить успішно, про що свідчив вдалиий наступ української

³⁷ Антипенко І. Після Гловайська... *День*. 2014. № 162. 3 вересня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/pislya-ilovayska> (дата звернення: 28.08.2020).

³⁸ Бутусов Ю. Подвиг і трагедія Гловайська. *Дзеркало тижня*. 2014. 5 вересня. № 31. URL: https://zn.ua/ukr/internal/podvig-i-tragediya-ilovayska_.html (дата звернення: 28.08.2020).

³⁹ Украинских силовиков уже выводят из окружения под Иловайском (обновлено). *Факты*. 2014. 30 августа. URL: <https://ukraine.fakty.ua/187199-ukrainskih-silovikov-uzhe-vyvodyat-iz-okruzeniya-pod-ilovajskom> (дата звернення: 28.08.2020).

⁴⁰ Котляренко О., Чепурко В. Выжившие в «коридоре смерти». *Комсомольская правда в Украине*. (Київ). 2014. № 191. 2 сентября. С. 4.

сторони в липні–серпні 2014 р. Утім набагато краще озброєній, технічно оснащений та укомплектованій російській регулярній армії українська армія на той момент значно поступалася. А тому, на думку кореспондентів газети, накази українського командування утримувати позиції в Іловайську до останнього, незважаючи на шквальні обстріли противником, були непродуманими, від початку приреченими на поразку, через які загинуло декілька сотень військових, чого можна було уникнути, якби «кабінетні генерали» думали про рядовий склад, а не власні можливі дивіденди⁴¹.

Тим часом військовий експерт Олег Жданов був переконаний, що Іловайський котел створений штучно діями вищого військово-політичного керівництва України. Оскільки, на його думку, навіть із підкріпленням зі сторони російської армії, терористи поступались чисельністю українському війську на Донбасі. А тому й дуже сумнівною виглядала можливість виникнення ворожих оточень без відома військового командування. Щобільше, за словами аналітика, ще протягом трьох днів до трагедії російські війська відкрито мінували ймовірні шляхи виходу українських бійців, що також не могло залишитися непоміченим для військового керівництва держави. Експерт припустив, що такий стан справ був насамперед вигідним політичним колам в Україні, адже чинник постійної можливої зовнішньої (та й внутрішньої) загрози можна вдало розігрувати напередодні позачергових парламентських виборів, запланованих на жовтень 2014 р., а також щоби підготувати українську громадську думку до можливих територіальних поступок у контексті розпочатих переговорів у Мінську. Зрештою, на переконання О. Жданова, на кінець літа 2014 р. «АТО встигла перетворитися у вигідну економічну кампанію – з контрабанди, торгівлі, перевезення вантажів через контрольований кордон ... це стан ні війни, ні миру дозволяє займатися бізнесом»⁴².

Політолог-міжнародник Георгій Кухалейшвілі навпаки зазначав, що «Іловайський котел» і подальші результати Мінських зустрічей стали каталізатором занепадницького настрою серед українського суспільства, зокрема у громаді м. Маріуполь, яке перед цим українські медіа представили як «форпост державності України на Донбасі», що мало важливе прифронтове значення в ході проведення АТО. Показовим у цьому контексті став той факт, що під час позачергових парламентських виборів близько половини голосів мешканці Маріуполя віддали на користь «Опозиційного блоку» – уламку «Партії регіонів», попри те, що представники останньої якраз значно доклалися свого часу до розгоргання сепаратистських рухів на Сході України, а згодом – і військових дій⁴³.

Політолог, директор Центру політичних досліджень «Пента» Володимир Фесенко, вважаючи основною причиною виникнення котла в Іловайську вторгнення російської армії, усе ж стверджував, що свою лепту в те, що трапилося, внесли й усі учасники відповідних подій з українського боку: державного керівництва, Генштабу та добровольчих підрозділів, між якими не було чіткої тактичної та стратегічної

⁴¹ С автоматами против танков. *Комсомольская правда в Украине*. 2014. 2 сентября. № 191. С. 4.

⁴² Іловайськ і Дебальцеве: військовий експерт заявив про штучні котли і зраду генералів. *Діловий Переяслав*. 2016. 4 червня. URL: <https://dilovyi.info/ilovajsk-i-debaltseve-vijskovyj-ekspert-zayavuuv-pro-shtuchni-kotly-i-zradu-generaliv/> (дата звернення: 11.08.2020).

⁴³ Кухалейшвілі Г. Чому Маріуполь проголосував за уламки «Партії регіонів»? *Зовнішні справи*. (Київ). 2014. № 9. С. 6–7.

координації, а в низці випадків взагалі мало місце невиконання бійцями наказів командування, що вносило у дії українських силовиків певний хаос⁴⁴.

Натомість координатор групи «Інформаційний спротив» Дмитро Тимчук заявив, що Іловайськ аж ніяк не можна вважати поразкою, як і шукати винних обов'язково серед української сторони, оскільки він був «результатом чужої підлості, підступності ... Іловайськ був останнім моментом істини, яка полягає в тому, що росіяни швидше втоплять Україну в крові самих українців, ніж визнають її свободу»⁴⁵.

Подібно в інтерв'ю журналістці Миколі Вересню висловлювались військові експерти Олександр Сурков та Олексій Гетьман, які стверджували, що насправді жодної зради з боку українського політичного й військового керівництва не було, і все, що вони могли зробити в тодішніх умовах, вони зробили. Основною ж причиною трагедії вважали «підступні дії РФ, яка віроломно розстріляла колони українських військових, які йшли гуманітарним коридором»⁴⁶.

Зрештою, у висновках аналізу ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення Російської Федерації в Україну в серпні–вересні 2014 р. стверджено, що попри такі трагічні події, «Збройні Сили України спільно з Національною гвардією, та за участі добровольчих підрозділів, зупинили поширення агресії, зірвали плани керівництва Російської Федерації з захоплення південно-східних областей України та втримали стратегічно важливі населені пункти – Станиця Луганська, Щастя, Северодонецьк, Лисичанськ, Дебальцеве, Артемівськ, Слов'янськ та Маріуполь. В подальшому, завдяки досягненню відносного перемир'я, вдалося значно покращити стан справ у Збройних Силах України, зокрема, налагодити підготовку особового складу, управління, взаємодії, вдосконалити забезпечення, створити резерви, вирішити питання входження добровольчих підрозділів до складу Збройних Сил, Національної гвардії або їх перетворення на спеціальні батальйони Міністерства внутрішніх справ»⁴⁷.

Тим часом події навколо Іловайська вже одержали й певні правові оцінки. 4 вересня 2014 р. ВРУ створила для з'ясування обставин тимчасову слідчу комісію (ТСК) на чолі з Андрієм Сенченком із фракції «Батьківщина»⁴⁸. 20 жовтня ТСК ВРУ з розслідування обставин трагедії під Іловайськом заявила, що в цих подіях

⁴⁴ Фесенко розповів, кого покарають за Іловайськ. *Zik*. 2015. 14 серпня. URL: https://zik.ua/news/2015/08/14/fesenko_rozpoviv_kogo_pokarayut_za_ilovaysk_616338 (дата звернення: 15.08.2020).

⁴⁵ Тимчук: Іловайськ не був поразкою. Не може бути поразкою результат чужої підлості, підступності і скотства. *Gordonua.com*. 2017. 23 серпня. <https://gordonua.com/ukr/news/war/-timchuk-ilovajsk-ne-buv-porazkoju-ne-mozhe-buti-urazhennjam-rezultat-chuzhoji-pidlosti-pidstupnosti-i-bljuznistva-203879.html> (дата звернення: 15.08.2020).

⁴⁶ Наші керівники робили, все що могли – військові експерти про Іловайськ. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2TF1AwjIQT8> (дата звернення: 15.08.2020).

⁴⁷ Аналіз ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення Російської Федерації в Україну у серпні–вересні 2014 року. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/anliz_rf.pdf (дата звернення: 25.07.2020).

⁴⁸ Рада створила ТСК з розслідування загибелі українських бійців під Іловайськом. *Korrespondent.net*. 2014. 4 вересня. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3414360-rada-stvoryla-tsk-z-rozsliduvannia-zahybeli-ukrainskykh-biitsiv-pid-ilovaiskom> (дата звернення: 25.07.2020).

винен ексміністр оборони Валерій Гелетей і начальник генштабу Віктор Муженко⁴⁹. Зокрема, висновки ТСК такі: 1) в основі причин, які призвели до Іловайської трагедії, фундаментальні проблеми в організації оборони країни; 2) незапровадження воєнного стану призвело до дезорганізації управління військовими діями, що значною мірою зумовило Іловайські події; 3) помилкові кадрові рішення суттєво ускладнили ситуацію, а неадекватні дії міністра оборони Валерія Гелетея і начальника Генерального штабу Віктора Муженка призвели до Іловайської трагедії. На думку членів комісії, трагічному розвитку подій реально могла перешкодити своєчасна реакція цих людей на інформацію про вторгнення російських військ, що надходила з 23 серпня. Іловайська трагедія мала не лише важкі військові, а й такі ж політичні наслідки для країни, зокрема через прийняття Мінських домовленостей під тиском трагедії в Іловайську⁵⁰.

Крім цього, 4 вересня 2014 р. ГПУ відкрила кримінальну справу через загибель силовиків в оточеному Іловайську на Донеччині⁵¹. 14 серпня 2017 р. ГПУ в контексті розслідування трагедії оприлюднила результати слідства та висновки судових експертів. Зокрема, як зазначено, вторгнення ЗС РФ на територію Донецької та Луганської обл. відбулося на тлі низки чинників: низького рівня боєготовності та боєздатності ЗСУ; численних фактів дезертирства, самовільного залишення місць несення військової служби та невиконання наказів начальників серед особового складу в українській армії у той період; окремих помилок керівництва АТО під час планування і проведення військових операцій, які не перебувають у прямому причинно-наслідковому зв'язку з настанням тяжких наслідків – загибелі українських військових та втрати озброєння і військової техніки. Однак, як наголошували у ГПУ, згідно з висновками експертів, загибель українських військовослужбовців і втрата озброєння та військової техніки в районі м. Іловайська перебуває у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з діями ЗС РФ, які 23–24 серпня 2014 р. здійснили віроломне вторгнення на територію Донецької обл. та вбивство українських воїнів. Окрім цього, через загрозу масштабного вторгнення Росії по всьому українсько-російському кордону ЗСУ не мали достатньої кількості сил, щоби збільшити контингент військ на Донецькому напрямку й одночасно забезпечити оборону інших ділянок кордону⁵².

Отже, провладні кола вбачали серед причин виникнення Іловайської трагедії як віроломство керівництва РФ, яке попередньо домовившись із Києвом про те, що випустить з оточення українських бійців, у результаті по них здійснило обстріли, так і зраду частини українських військовослужбовців, які дезертирували з

⁴⁹ Комісія Ради: у трагедії під Іловайськом винні Гелетей і Муженко. *Українська правда*. 2014. 20 жовтня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/10/20/7041370/> (дата звернення: 25.07.2020).

⁵⁰ Проміжний звіт ТСК з розслідування трагічних подій під Іловайськом. Повний текст. *Українська правда*. 2014. 20 жовтня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/20/7041381/> (дата звернення: 25.07.2020).

⁵¹ ГПУ відкрила кримінальну справу через загибель бійців в «Іловайському котлі» – Семенченко. *ТСН*. 2014. 4 вересня. URL: <https://tsn.ua/politika/gpu-vidkrila-kriminalnu-spravu-cherez-zagibel-biyciv-v-ilovayskomu-kotli-semenchenko-366758.html> (дата звернення: 25.07.2020).

⁵² Російське вторгнення: ГПУ пояснила, чому не можна перекинути підкріплення. *Укрінформ*. 2017. 14 серпня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2285795-ilovajskij-kotel-gpu-poasnila-comu-ne-mozna-bulo-perekinuti-vijska-na-doneckij-napramok.html> (дата звернення: 27.08.2020).

оборонних позицій, створивши противнику сприятливі умови для створення оточення. З другого боку, у медіа і серед експертів почасти лунали й думки зі сторони самих учасників тих подій, які звинувачували якраз українське державне й військове керівництво в інертності, пасивності, ігноруванні повідомлень щодо необхідності підкріплення. Хоч деякі військові аналітики й визнавали, що українське військове командування зробило все, що могло в тодішніх обставинах.

Частина експертів також поряд із російським втручанням як першопричиною Лловайських подій вбачали певну вигоду і зі сторони частини українського політикуму. Адже чинник постійної загрози можна було використати і в агітаційній риториці напередодні позачергових парламентських виборів у жовтні 2014 р. Зрештою, Лловайська трагедія, кримінальна справа у контексті якої відкрита й досі, вже одержала оцінки й ГПУ, згідно із якими, загибель українських військовослужбовців і втрата озброєння військової техніки в районі м. Лловайська перебувала у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з діями ЗС РФ, які 23–24 серпня 2014 р. здійснили віроломне вторгнення на територію Донецької обл. та вбивство українських воїнів. Хоч і визнавалося, що воно (вторгнення російських військ) відбулося на тлі як низького рівня боєготовності та боездатності ЗСУ, численних фактів дезертирства, самовільного залишення місць несення військової служби та невиконання наказів начальників серед особового складу в українській армії у той період, так і окремих помилок керівництва АТО під час планування та проведення військових операцій, які, однак, не спричинили тяжких наслідків – загибелі українських військових і втрати озброєння й військової техніки.

Лловайська трагедія мала не лише важкі військові, а й політичні наслідки для країни, зокрема через прийняття Мінських домовленостей під тиском трагедії в Лловайську, яке виявилось й у «перемир'ї», котре хоч і не було повноцінним, оскільки неодноразово порушувалося противником, однак, по суті, окреслило закінчення кампанії АТО 2014 р.

REFERENCES

1. Analiz vedennia antyterrorystychnoi operatsii ta naslidkiv vtorhnennia Rosiiskoi Federatsii v Ukrainu u serpni-veresni 2014 roku. (2015). Retrieved from https://www.mil.gov.ua/content/other/anliz_rf.pdf [in Ukrainian].
2. Antypenko, I. (2014, Veresen 3). Pislia Ilovaiska... *Den*, 162. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/pislya-ilovayska> [in Ukrainian].
3. Brekhunenko, V., Kovalchuk, V., Kovalchuk, M., & Korniienko, V. (2016). «Bratnia» navala. *Viiny Rosii proty Ukrainy XII–XXI st.* (V. Brekhunenko, Ed.). Kyiv: NAN Ukrainy. Instytut ukrainskoi arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs-koho [in Ukrainian].
4. Butusov, Yu. (2014, Veresen 5). Podvyh i trahediia Ilovaiska. *Dzerkalo tyzhnia*, 31. Retrieved from https://zn.ua/ukr/internal/podvig-i-tragediya-ilovayska_.html [in Ukrainian].
5. Vyhnaty okupanta! (2014, Veresen 3). *Shliakh peremohy*, 36, 1 [in Ukrainian].
6. Vystup Bondarenko O. A. (2014, Veresen 2). *Stenohrama plenarnoho zasidannya Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> [in Russian].

7. Vystup Heraschenko I. V. (2014, Veresen 2). *Stenohrama plenarnoho zasidannia Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> [in Ukrainian].
8. Vystup Kinakha A. K. (2014, Veresen 2). *Stenohrama plenarnoho zasidannia Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> [in Ukrainian].
9. Vystup Sobolieva S. V. (2014, Veresen 2). *Stenohrama plenarnoho zasidannia Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> [in Ukrainian].
10. Vystup Turchynova O. V. (2014, Veresen 2). *Stenohrama plenarnoho zasidannia Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> [in Ukrainian].
11. Vystup Tiahnyboka O. Ya. (2014, Veresen 2). *Stenohrama plenarnoho zasidannia Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5690.html> [in Ukrainian].
12. Hai-Nyzhnyk, P. (2017). *Rosiiia proty Ukrainy (1990–2016 rr.): vid polityky shantazhu i prymusu do viiny na pohlynannia ta sproby znyschennia*. Kyiv: «MP Lesia» [in Ukrainian].
13. HPU vidkryla kryminalnu spravu cherez zahybel biitsiv v «Ilovaiskomu kotli» – Semenchenko. (2014, Veresen 4). *TSN*. Retrieved from <https://tsn.ua/politika/gpu-vidkryla-kryminalnu-spravu-cherez-zagibel-biyciv-v-ilovayskomu-kotli-semenchenko-366758.html> [in Ukrainian].
14. Dmytrenko, O. (2014, Veresen 4). «Nas tut trysta, iak sklo, tovarystva liahlo». *Natsiia I derzhava*, 36, 1 [in Ukrainian].
15. Zinenko, R. (2019). *Viina, iakoi ne bulo. Khronika Ilovaiskoi trahedii. Chastyna persha*. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
16. Zinenko, R. (2019). *Viina, iakoi ne bulo. Khronika Ilovaiskoi trahedii. Chastyna druha*. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
17. Ilovaisk zdaly zradnyky u dvokh bryhadakh, – Poroshenko. (2014, Serpen 28). *Volynski novyny*. Retrieved from <https://www.volynnews.com/news/society/ilovaysk-zdaly-zradnyky-u-dvokh-bryhadakh-poroshenko/> [in Ukrainian].
18. Ilovaisk i Debaltseve: viiskovyj ekspert zaiavyyv pro shtuchni kotly i zradu heneraliv. (2016, Cherven 4). *Dilovyi Pereiaslav*. Retrieved from <https://dilovyi.info/ilovajsk-i-debaltseve-vijskovyj-ekspert-zayavyyv-pro-shtuchni-kotly-i-zradu-generaliv/> [in Ukrainian].
19. Ilovaisk mozhe peretvorytysia na bratsku mohylu – kombat «Donbasu» zaklykav piketuvaty Henshtab. (2014, Serpen 27). *Unian*. Retrieved from <https://www.unian.ua/politics/955877-ilovaysk-moje-peretvoritysia-na-bratsku-mogilu-kombat-donbasu-zaklykav-piketuvati-genshtab.html> [in Ukrainian].
20. Kovalenko, O. (2015, Serpen 21). Viktor Muzhenko: Rosiiiany v Ilovaisku rozstriliali i svoikh viiskovykh razom z nashymy. *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/ilov/index3.html> [in Ukrainian].
21. Komisiia Rady: u trahedii pid Ilovaiskom vynni Heletei i Muzhenko. (2014, Zhovten 20). *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2014/10/20/7041370/> [in Ukrainian].
22. Kotliarenko, O., & Chepurko, V. (2014, Sentiabr 2). Vyzhyvshye v «koridore smerti». *Komsomolskaia pravda v Ukraine*, 191, 4 [in Russian].

23. Kukhaleishvili, H. (2014). Chomu Mariupol proholosuvav za ulamky «Partii rehioniv»? *Zovnishni spravy*, 9, 6–7 [in Ukrainian].
24. Lazarovych, M. (2017). *Rosiisko-ukrainska viina (2014–2017 roky): korotkyi narys*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].
25. Mahda, Ye. (2017). *Hibrydna ahresiia Rosii: uroky dlia Yevropy*. Kyiv: Kalamar [in Ukrainian].
26. Nashi kerivnyky robyly vse, scho mohly — viiskovi eksperty pro Ilovaisk. (2018). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=2TF1AwjIQT8> [in Ukrainian].
27. Opolchentsy polnostiu vziali pod kontrol gorod Ilovaisk. (2014, Avgust 27). *Infox.ru*. Retrieved from <https://www.infox.ru/news/220/135339-opolcency-polnostu-vzali-pod-kontrol-gorod-ilovajsk> [in Russian].
28. Perepelytsia, H. (2015). *Ukraina – Rosiia: viina v umovakh spivisnuvannia. Monohrafiia*. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].
29. Polozhii, Ye. (2015). *Ilovaisk. Rozpovidi pro spravzhnikh liudei*. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
30. Poroshenko vyrishyv poky ne vvodyty voiennyi stan. (2014, Veresen 1). *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/1/7036463/> [in Ukrainian].
31. Poroshenko obitsiaie kadrovi rishennia cherez podii v zoni ATO. (2014, Veresen 1). *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/1/7036367/> [in Ukrainian].
32. Premier-ministr chekaie na vysnovky Henprokurora schodo zhertv pid Ilovaiskom. (2014, Veresen 7). *UNN*. Retrieved from <https://www.unn.com.ua/uk/news/1383047-premyer-ministr-chekaye-na-visnovki-genprokurora-schodo-zhertv-pid-ilovayskom> [in Ukrainian].
33. Promizhnyi zvit TSK z rozsliduvannia trahichnykh podii pid Ilovaiskom. Povnyi tekst. (2014, Zhovten 20). *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/20/7041381/> [in Ukrainian].
34. Putin zaklykav boiovykiv vypustyty syly ATO z otocennia. (2014, Serpen 29). *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2014/08/29/7036122/> [in Ukrainian].
35. Rada stvoryla TSK z rozsliduvannia zahybeli ukrainskykh biitsiv pid Ilovaiskom. (2014, Veresen 4). *Korrespondent.net*. Retrieved from <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3414360-rada-stvoryla-tsk-z-rozsliduvannia-zahybeli-ukrainskykh-biitsiv-pid-ilovaiskom> [in Ukrainian].
36. Rokovyny Ilovaiska: iak nardepy ta chynovnyky vykonuvaly obitsianky schodo rozsliduvannia prychn trahedii. (2019, Serpen 29). *Slovo i dilo*. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2019/08/29/statija/polityka/rokovyny-ilovajska-yak-nardepy-ta-chynovnyky-vykonuvaly-obicyanky-shhodo-rozsliduvannya-prychyn-trahediyi> [in Ukrainian].
37. Rokovyny Ilovaiskoho kotla: khronolohiia ta rozsliduvannia trahedii. Yavorivska raionna derzhavna administratsiia. (2018, Serpen 27). Retrieved from <http://javoriv-rda.gov.ua/istorychni-podiji/rokovyny-ilovajskoho-kotla-hronolohiya-ta-rozsliduvannya-trahediji/> [in Ukrainian].
38. Rosiiske vtornnennia: HPU poiasnyla, chomu ne mozhna perekynuty pidkriplennia. (2017, Serpen 14). *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/>

- rubric-ato/2285795-ilovajskij-kotel-gpu-poasnila-comu-ne-mozna-bulo-perekinuti-vijska-na-doneckij-napramok.html [in Ukrainian].
39. «Rosiiany prosyly pochetaty 15 khvylyn. Heneral nakazav nam striliaty i ity na proryv». (2014, Veresen 12). *Livyi bereh*. Retrieved from https://lb.ua/society/2014/09/12/279018_general_prikazal_atakovat.html [in Ukrainian].
 40. S avtomatamy protyv tankov. (2014, Sentiabr 2). *Komsomolskaia pravda v Ukraine*, 191, 4 [in Russian].
 41. Syly ATO vidbyly ataku rosiiskykh tankiv pid Ilovaiskom i vzialy 12 polonenykh. (2014, Serpen 29). *Zaxid.net*. Retrieved from https://zaxid.net/sili_ato_vidbili_ataku_rosiiskih_tankiv_pid_ilovayskom_i_vzjali_12_polonenykh_n1320533 [in Ukrainian].
 42. Tymchuk, D., Karin, Yu., Mashovets, K., & Husarov, V. (2016). *Vtorzhenie v Ukrainu. Khronika rossiiskoi ahressii*. Kyiv: Brait Star Pablyshynh [in Russian].
 43. Tymchuk: Ilovaisk ne buv porazkoiu. Ne mozhe buty porazkoiu rezultat chuzhoi pidlosti, pidstupnosti i skotstva. (2017, Serpen 23). *Gordonua.com*. Retrieved from <https://gordonua.com/ukr/news/war/-timchuk-ilovajsk-ne-buv-porazkoju-ne-mozhe-buti-urazhen-njam-rezultat-chuzhoji-pidlosti-pidstupnosti-i-bljuznistva-203879.html> [in Ukrainian].
 44. Turchynov prosyt Poroshenka oholosyty zhalobu za biitsiamy pid Ilovaiskom. (2014, Veresen 1). *Interfax-Ukraina*. Retrieved from <https://ua.interfax.com.ua/news/general/220998.html> [in Ukrainian].
 45. Ukrainskikh silovikov uzhe vyvodiat iz okruzheniia pod Ilovaiskom (obnovleno). (2014, Avhust 30). *Fakty*. Retrieved from <https://ukraine.fakty.ua/187199-ukrainskih-silovikov-uzhe-vyvodyat-iz-okruzheniya-pod-ilovajskom> [in Russian].
 46. Fesenko rozpoviv, koho pokaraiut za Ilovaisk. (2015, Serpen 14). *Zik*. Retrieved from https://zik.ua/news/2015/08/14/fesenko_rozpoviv_kogo_pokarayut_za_ilovaysk_616338 [in Ukrainian].
 47. Khveschuk, Yu. (2014, Veresen 3). Pro baraniv, shakaliv ta svynopasiv. *Shliakh peremohy*, 36, 1–2 [in Ukrainian].
 48. Tsoho dnia u 2014 rotsi rozpochalasia hariacha faza oborony Luhanskoho aeroportu. (2019, Cherven 8). *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2717279-cogo-dna-u-2014-roci-rozpocalasa-garaca-faza-oboroni-luganskogo-aeroportu.html> [in Ukrainian].
 49. Yak vyhliadalo peklo. «Ilovaiskyi kotel» u spohadakh biitsiv. (2016, Serpen 29). *Novynarnia*. Retrieved from <https://novynarnia.com/2016/08/29/yak-viglyadalo-peklo-ilovayskiy-kotel-u-spogadah-biitsiv/> [in Ukrainian].
 50. Yakscho vynni ne budut pokarani, my pryrecheni na novyi Ilovaisk – Turchynov. (2014, Zhovten 2). *Siohodni*. Retrieved from <https://www.segodnya.ua/ua/regions/donetsk/esli-vinovnye-ne-budut-nakazany-my-obrecheny-na-novyy-ilovaysk-turchynov-557357.html> [in Ukrainian].
 51. Yatseniuk i Avakov nahorodyly heroiv, kotri vyrvalys z ototchennia pid Ilovaiskom. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=VvkvYyQnXs8> [in Ukrainian].
 52. Yatseniuk maie namir vidvidaty Dnipropetrovsk dlia spilkuvannia z sylamy ATO, scho vyishly z ototchennia v Ilovaisku. (2014, Veresen 1). *Interfax-Ukraina*. Retrieved from <https://ua.interfax.com.ua/news/general/220987.html> [in Ukrainian].
 53. Ukraine conflict: Fierce battle for town of Ilovaisk. (2014, August 20). BBC-news. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-28866283> [in English].

54. Ukrainian military are trying to keep Ilovaisk under control. (2014, August 27). Kyiv Post. Retrieved from <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/ukrainian-military-are-trying-to-keep-ilovaisk-under-control-362205.html> [in English].

Serhii PIDSHYBIAKIN

*Adjunct Professor at the Department of Humanities,
Institute of Moral and Psychological support
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9163-9886>
e-mail: pidshibyakin1989@ukr.net*

THE ILOVAISK TRAGEDY OF 2014 IN THE DISCOURSE OF UKRAINIAN PUBLIC OPINION

The perception of the Ilovaisk tragedy of 2014 in the discourse of Ukrainian public opinion is analyzed. The tragedy («Ilovaisk cattle») was in surrounding a group of Ukrainian troops about 1,200 soldiers by the regular units of the Armed Forces of the Russian Federation (RF Armed Forces) and Russian terrorist groups near Ilovaisk, Donetsk region. While leaving the «cattle» through the humanitarian corridor, the Ukrainian soldiers came under shelling by the Russian side. Pro-government circles saw among the causes of such a tragic situation the treachery of the Russian leadership. Previously having agreed with Kyiv that it would release Ukrainian fighters from the encirclement, it eventually committed the shootings. Another reason was the betrayal of some Ukrainian soldiers who deserted from defensive positions, creating for the enemy favorable conditions to encircle. The participants of the events, experts, media partly accused the Ukrainian state and military leadership of inertia, passivity, and ignoring reports about the need for reinforcements. However, some military analysts acknowledged that the Ukrainian military command had done everything possible in the circumstances.

Along with Russian intervention as the main part in the Ilovaisk tragedy, some experts saw a benefit for some Ukrainian politicians, as the constant threat factor could be used in the run-up canvassing to the October 2014 snap parliamentary elections. Finally, the criminal case concerning the Ilovaisk tragedy, which continues up today, has already been assessed by the Prosecutor General's Office of Ukraine (GPU). According to assessment, the deaths of Ukrainian soldiers and the loss of weapons and military equipment near Ilovaisk were directly connected with the actions of the RF Armed Forces, which on August 23-24, 2014, treacherously invaded the Donetsk region and murdered Ukrainian soldiers. It was concluded that the Ilovaisk tragedy had not only hard military but also political consequences for the country, in particular, due to the adoption of the Minsk agreements under the pressure of the tragedy, which showed itself in an imperfect «truce», which, was repeatedly violated by the enemy.

Keywords: Ilovaisk tragedy, Ukrainian public opinion, politicum, mass media, expert circles, Ukraine, Russia.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

Україна

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА,
НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ,
ДЕРЖАВНІСТЬ

2020
33

Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. Вип. 33. 540 с.

Збірник об'єднує студії з історії, мовознавства та літературознавства.

Статті історичного блоку розкривають актуальні проблеми історії України, а також містять розвідки про відомих людей та їх значення у формуванні української державності.

Мовознавчі студії репрезентують українсько-угорську наукову співпрацю, аналіз мовних явищ за матеріалами пам'яток XVI–XVIII ст. та за діалектними джерелами, а також дослідження проблеми інтеграції науково-технічного прогресу (психолінгвістичний аспект).

Дослідження з літературознавства зосереджені довкола аналізу підручників з української літератури XIX століття в університетській системі, особливостей зображення подій Другої світової війни у прозі Росії, США й Угорщини XX століття, а також дослідження поезії – віршів Шевченка та урбаністичних віршів Георга Гайма та Богдана Ігоря Антонича.

Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood / Ed. Ihor Soliar; NAS of Ukraine, I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies. Lviv, 2020. Vol. 33. 540 p.

The collection unites studies in history, linguistics, and literary studies.

Articles of the historical section reveal current problems in Ukraine's history and contain research about famous people and their importance in forming Ukrainian statehood.

Linguistic studies represent Ukrainian-Hungarian scientific cooperation, analysis of linguistic phenomena based on the materials of the 16th-18th centuries and dialect sources, and research on the problem of integration of scientific and technological progress (psycholinguistic aspect).

Research on literary studies focuses on the analysis of textbooks on Ukrainian literature of the 19th century in the university system, the features of the events of World War II in the prose of Russia, the USA, and Hungary of the 20th century, as well as a study of poetry - poems by Shevchenko and urban poems by George Heim and Bohdan Ihor Antonych.

Рекомендувала до друку вчена рада

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол № 9 від 03.12.2020 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Соляр Ігор Ярославович, д.і.н., проф. (Україна)

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Романюк Михайло Васильович, к.і.н. (Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Акіллі Алессандро (Achilli Alessandro), PhD (Australia)

Борчук Степан Миколайович, д.і.н., проф. (Україна)

Газдаг Вільмош (Gazdag Vilmos), PhD (Україна)

Даниленко Андрій (Danylenko Andriy), PhD, prof. (США)

Золтан Андраш (Zoltán András), dr hab., prof. (Угорщина)

Литвин Микола Романович, д.і.н., проф. (Україна)

Мозер Міхаель (Moser Michael), dr hab., prof. (Австрія)

Муравський Олег Іванович, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Надрага Марта Степанівна, к.і.н., с.д. (Україна)

Пастух Тарас Васильович, д.філол.н., доц. (Україна)

Рембішевська Дорота Кристина (Rembiszewska Dorota Krystyna), dr hab., prof. (Польща)

Ситник Олександр Степанович, д.і.н., проф. (Україна)

Ястремська Тетяна Олександрівна, к.філол.н., с.н.с. (Україна)

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Актуальні питання української історії	3
Паршин Ілля. Маловідома згадка про грамоту Луцького єпископа від 1319 року	3
Войтович Леонтій. Стільсько: між фактами і вигадками.	13
Пашук Володимир. Греко-католицьке духовенство – важливий соціальний чинник формування товариства «Просвіта»	38
Кондратюк Костянтин, Коцюмбас Ореста. Академічна гімназія у Львові (1849–1914)	50
Руда Оксана. Роль політичної партії «Мізрахі» в розвитку єврейського приватного шкільництва у міжвоєнній Польщі	69
Chotary Jurij. Plona Zginyi, the symbol of freedom and courage	81
Пагіря Олександр. Від співпраці до ворожнечі: протистояння Карпатської Січі та чехословацьких органів безпеки на зламі (1938–1939)	90
Ільницький Василь, Батюк Тарас. Боротьба радянських репресивно-каральних органів проти підрозділів тактичного відтинку 22 «Чорний ліс» (1946–1947)	111
Артимишин Юлія. «Закерзоння» як концепт: лінія–кордон–терен–втрачений регіон?	137
Боднар Галина. «Постійно відчували цензуру і відповідну планку над собою»: Львівський університет імені Івана Франка в 1970-х – середині 1980-х років (структура, викладачі, кадрова політика)	157
Піх Олег. Геополітичні розбіжності як чинник відносин Польщі та Росії (1994–2004)	177
Артимишин Павло. Харківські угоди 2010 року: візії політичних, медійних та експертних середовищ в Україні	194
Krasivskyi Orest, Pidberezhnyk Nadiia. Problems of nation-building processes in Ukraine at the present stage	214
Попко Сергій. Військово-політична співпраця України з НАТО: особливості імплементації програм співробітництва (кінець ХХ – початок ХХІ століття).	222
Матіїв Юлія. Соціальна політика в дискурсі політичних партій на позачергових виборах до Верховної Ради у 2014 році.	234
Воєнна історія	243
Підшибякін Сергій. Іловайська трагедія 2014 року в дискурсі української громадської думки	243

Полтавець Юрій. Особливості навчального процесу в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного на сучасному етапі	260
Постаті	270
Патер Іван. Іван Пулкою – український патріот, політик, державник	270
Сова Андрій. Освітньо-виховна діяльність Івана Боберського в Канаді.	294
Каменцев Денис. Публіцистична діяльність Володимира Сальського	306
Галів Микола, Огар Анна. «Член ОУН» Варвара Степанівна Журбенко: доля репресованої вчительки (за матеріалами архівно- кримінальної справи)	318
Кравець Наталія. Архівно-слідча справа Василя Проходи як історичне джерело	331
Костишин Роман. Громадсько-політична діяльність Володимира Кохана в 1920–1960-х роках	342
Романюк Михайло. Життєвий шлях Лицаря Срібного хреста заслуги УПА Івана Червака («Дністрового»).	352
МОВОЗНАВСТВО	
Барань Єлизавета, Барань Адальберт. Внесок Іштвана Удварі в реабілітацію наукової спадщини Антонія Годинки	364
Осінчук Юрій. Церковнослов'янські запозичення в лексичній системі української мови XVI–XVII століть	379
Ястремська Тетяна. Картина світу і концепт: проблема (пере)осмислення.	394
Мех Наталія, Мех Олег. Інформаційно-техногенний фактор і людина: психолінгвістичний аспект	411
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО	
Генц Адріана. Історія літератури чи філологічні студії: підручники з української літератури XIX століття в університетській системі	422
Барань Адальберт. Особливості зображення подій Другої світової війни у прозі Росії, США й Угорщини XX століття (за романами Василя Гроссмана «Життя і доля», Джеймса Джонса «Віднині і повік», Імре Кертеса «Знедоленість»)	433
Шкраб'юк Петро. У житті й боротьбі – разом (чотири силуетки про незвичайних жінок України)	448
Пастух Тарас. Шляхи рецепції віршів Шевченка	465
Гаврилів Тимофій. Місто в модерністичній поезії. Урбаністичні вірші Георга Гайма та Богдана Ігоря Антонича	480

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

- Мочернюк Наталія.** [Рец.]: «Живий живе гадає!»: творча спадщина і чин Івана Іванця з погляду ХХІ століття [на кн.]: Іван Іванець (1893–1946). Стрілецькі мемуари, творча спадщина / Упоряд. А. Яців і Р. Яців; вст. сл.: П. Гринчишин; наук. ред. і авт. вст. ст. д.і.н. М. Литвин. Львів, 2019. 476 с.: іл. 494
- Голик Роман.** [Рец.]: Львівська Ставропігія ХVІІІ – початку ХХ століття: консервативна організація перед викликами модерності [на кн.]: Киричук О., Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1788–1914). Роль у суспільно-політичному, культурному та релігійному житті українців Галичини / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича; Львівський музей історії релігії. Львів: Логос, 2018. 288 с. 499
- Тараніна Богдана.** [Рец. на кн.]: Максим Яременко. Перед викликами уніфікації та дисциплінування: Київська православна митрополія у ХVІІІ столітті. Львів: Вид-во УКУ, 2017. 272 с. (Серія «Київське християнство», т. 4). 503
- Приступа Євген.** [Рец. на]: Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія; Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. Львів, 2019. 512 с. 512
- Міщанин Василь.** [Рец. на]: Вегеш М.М., Віднянський С.В. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». Київ: Парлам. вид-во, 2020. 472 с. + Іл., ім. пок. 516
- Голик Роман.** [Рец.]: Освіта для нації: нова праця про міжвоєнну Галичину [на кн.]: Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках ХХ століття: реалізація та рецепції: монографія / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. 802 с. 526

ЮВІЛЕЇ

- Ресент Олександр.** *Honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* . . . 530
- Ястремська Тетяна.** Слово про Вчителя:
до ювілею Павла Юхимовича Гриценка. 533